
GAZİANTEP YÖRESİ ALEVİ BEKTAŞI ZÜMRELERİN TÜRBE VE ZİYARET YERLERİNİN TESPİTİ*

İskender Korkmaz**

ÖZET

Türklerin Anadolu'yu fethiyle birlikte birçok Türkmen grubu Anadolu içlerine yerleşmiş ve söz konusu topluluklar kendine has bir kültür ve medeniyet inşa etmiştir. Anadolu coğrafyasında konumu itibarıyla birçok göç yolunun birleştiği önemli bir noktada yer alan Gaziantep, bu stratejik önem sayesinde birçok Türkmen grubunun göç etmesine ve yerleşmesine imkân sağlamıştır. Söz konusu Türkmen grupları arasında ciddi oranda yer alan Alevi Bektaşî zümreler, Gaziantep bölgesine yerleşmiş ve burada kendi inanç daireleri özelinde bir kültür meydana getirmiştir. Türk İslam dairesinde birçok kıymetli şahsiyetler ve inanç önderleri yetiştiren Alevi Bektaşî zümreler, söz konusu şahsiyetlerin anısına çeşitli türbe ve ziyaretler inşa etmiştir. Bu bağlamda makalede Gaziantep yöresinde bulunan Alevi Bektaşî zümrelerin türbe ve ziyaretleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alevi, Bektaşî, Gaziantep, Türbe, Ziyaret

IDENTIFICATION OF TOMBS AND VISIT PLACES OF ALEVİ BEKTASHİ COMMUNITIES IN GAZİANTEP REGION

ABSTRACT

With the Turk's conquest of Anatolia, many Turkmen groups settled in Anatolia and these communities built a unique culture and civilization. Gaziantep, which is located at an important point where many migration routes meet due to its location in the Anatolian geography, has enabled many Turkmen groups to migrate and settle thanks to this strategic importance. Alevi Bektashi groups, which are significantly among the Turkmen groups in question, settled in the Gaziantep region and created a culture specific to their own belief circles. The Alevi Bektashi groups, who raised many valuable personalities and faith leaders in the Turkish-Islamic circle, built various mausoleums and visits in memory of these personalities. In this context, in the article, the tombs and visits of the Alevi Bektashi groups in the Gaziantep region were determined.

Keywords: Alevi, Bektashi, Gaziantep, Tomb, Visit

* Bu çalışma "Gaziantep Alevi Kültürü ve İmam Musa Kazım Ocağı" adlı tezden üretilmiştir.

** Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü, iskenderkorkmaz@nevsehir.edu.tr, ODRIC ID: 0000 0003 3270 681X

GİRİŞ

Ziyaret sözcüğü çeşitli sözlüklerde “birini görmeye, biriyle görüşmeye gitme, görüşme” anlamında kullanılmaktadır. Arapça bir kelime olan ziyaret sözcüğü zevr kökünden gelmekte olup hem ziyaret etmeyi hem de ziyaret edeni kapsamaktadır. Züver ve mezar ise bir kimseyi görmeye gitmekle birlikte ziyaret edilen yer olarak kullanılmaktadır. (Kandemir, 2009:496). Türbe ise “Genellikle büyük bir kimsenin gömülü olduğu, ziyaretgâh haline getirilen mezar, ziyaret edilen mezar” anlamında kullanılmaktadır (Türkçe Sözlük 2009:2240).

İslamiyet’in ilk yıllarında kabir ziyaretleri yasaklanmıştır. Çünkü o dönemde insanlar eski Cahiliye dönemi alışkanlıklarını bırakamadıkları için mezar başında vücutlarını parçalıyor, elbiselerini parçalıyor ve Allah’ı inkâr eden cümleler kullanıyordu. Bu türden eski alışkanlıkların tekrar etmemesi ve İslam’a aykırı tutum ve davranışlar sergilenmemesi için kabir ziyaretleri belli bir süre yasaklanmıştır. Sonraki zamanlarda Hz. Peygamber kabir ziyaretlerinin dünya hırsını azaltması, ölümü ve ahireti hatırlatması sebebiyle serbest bırakılmıştır (Öztürk, 2004:143).

Türklerde ise kabir ziyaretleri her daim varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Türkler için ata kutsal sayılmaktadır. Bu nedenle çeşitli kabir ziyaretleriyle ata ruhuna çeşitli sunaklar verilmektedir. Bu sunakların temel sebebi ata ruhunun kutsal olması ve ata ruhunun varlığı ata öldükten sonra bile geride kalan topluğa huzur ve bereket getirmesinden kaynaklanmaktadır. Türkler, İslam dairesine girdikten sonra söz konusu ata, İslami gelenekler çerçevesinde veli, eren, evliya, ermiş, abit, zahit, hacı, âlim, sofı, seyit, gazi, mübarek, pir, dede, baba ve abdal tipine evrilmiş, ataların mekânları ise yatır, türbe, kümbet, tekke, ziyaret, dede mezarı gibi yapılara dönüşmüştür (Günay, 2003:7).

Anadolu’nun birçok yerinde türbe, yatır, kümbet gibi yapılar çalışmaya konu olan Gaziantep ilinde de yoğun bir şekilde yer almaktadır. Doğu ve Batı ekseninde önemli bir şehir merkezi olarak yer alan Gaziantep tarih boyunca stratejik bir yere sahip olmuştur. İpek yolu ticaretinin önemli bir kenti vazifesini gören Gaziantep gerek Selçuklular gerekse Memlûklular ve Osmanlılar döneminde Halep’ten sonra bölgesinde ikinci büyük kent olarak yerini almıştır. Bu özeliğinden dolayı birçok göç alan Gaziantep bilim, iktisat ve ticaret bakımından önemli bir merkez görevi görmektedir. Tarihte söz konusu bilimsel, kültürel ve iktisadi zenginliğinden ötürü Gaziantep “Küçük Buhara” olarak anılmıştır (Yakar, 2007:76).

Gaziantep yukarıda bahsedilen özelliğinden dolayı birçok Alevi inancına mensup Türkmen gruplarının yöreye göç ettiği görülmektedir. Günümüzde Gaziantep bölgesinde İmam Musa Kazım Ocağı, Dede Kargın Ocağı, Gözü Kızıl Ocağı, Sarı İsmail Ocağı, Kızıl Deli Ocağı, Kabak Abdal Ocağı, Kolu Açık Hacım Sultan Ocağı, Baba Mansur Ocağı, Baba Kaygusuz Ocağı, Ağuçen Ocağı ve Hacı Emirli Ocağı dede ve talip topluluklarının olduğu tespit edilmiştir. Şehir merkezinde ise çeşitli Bektaşî topluluklarının varlığı bilinmektedir. Söz konusu bu topluluklar çeşitli dönemlerde inanç önderlerinin kerametleri ya da vefatıyla birlikte keramet gösterdikleri yeri ya da vefat ettikleri alanı kutsayarak ziyaret yeri ve türbeye dönüştürmüşlerdir.

Bu bağlamda Gaziantep yöresinde Alevi ocağına mensup zümrelerin ata kültü inanç merkezli 21 adet türbe ve ziyaret yeri tespit edilmiştir. Bu ziyaret yerleri Gaziantep merkez ilçe Şahinbey, Şehitkâmil olmak üzere Yavuzeli, Araban, İslâhiye ve Nurdağı ilçelerinde bulunmaktadır. Söz konusu ziyaretler, sözlü ve yazılı kaynaklardan yararlanılarak kaydedilmiştir.

1. Aydın Baba

Aydın Baba türbesi, Gaziantep'in Şahinbey ilçesinin Aydınbaba mahallesinde bulunmaktadır. Söz konusu türbe, 1970'e kadar bir ilkokulun avlusunda bir mağara içindeyken yaklaşık 50 yıl önce türbenin bulunduğu mekân, özel mülkiyete ait olduğu için türbenin üzerine bina inşa edilmiştir. Fakat binanın bodrum katında türbe korunmaktadır.

(Fotoğraf-1: Aydın Baba Türbesi)

Türbede makamı bulunan Aydın Baba, Hacı Bektaş Veli'nin kandillerini yakmakla görevli çerağcısı olarak bilinmektedir. Mürşidinin ölümüyle birlikte Gaziantep'e göç etmiştir. Güzelbey'in görüşüne göre; Aydın Baba Tekkesi uzun yıllar boyunca Bektaşî tarikatına bağlı bir tekke olarak hizmet vermiştir. Özellikle Erenköy Şahkolü dergâhında post ve divan sahibi Hilmi Dede'nin halifelerinden olan İlhami Baba'nın 1800'lü yılların sonunda Gaziantep'e gelerek Aydın Baba tekkesinde uzun müddet oturup hizmet verdiği bilinmektedir (Güzelbey, 1964:99-101).

Aydın Baba Türbesi 2017'den sonra restore edilmiştir. Günümüzde bu ziyaret yeri sadece Cuma günleri genellikle kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir.

2. Balıklı Göl

Balıklı Göl, Gaziantep'in Yavuzeli ilçesinin Yarımca köyünde bulunmaktadır. İlçe merkezine 14 km uzaklıktadır. Köyün güney tarafına düşmektedir. Balıklı Göl, yaklaşık 30 metre uzunluğunda olup 10 metre genişliğindedir. Çevresinde ağaçlar olan gölün, yakınında ise bir dilek ağacı bulunmaktadır. Söz konusu mekâna ziyaret çoğunlukla Çepni Alevileri tarafından gerçekleştirilmektedir. Fakat Sünni halk tarafından da benimsendiği için bütün yöre halkı tarafından ortak bir ziyaret olarak kabul görmektedir.

Balıklı Göl ziyareti, Mayıs ayının ikinci haftasında yapılmaktadır. Fakat Sünni gruplar belirli bir tarihe bakılmaksızın yılın her döneminde ziyarete gitmektedir. Söz konusu ziyaret yerinde kurban kesildiği, tütsü yakıldığı ve dilek ağacına çeşitli bezler bağlanarak dilekler dilendiği tespit edilmiştir. Gölde bulunan suyun başa sürüldüğünde birçok ağrıya iyi geldiği bilinmektedir.¹ Bu bakımdan ziyaret yerinin sağaltma işlevi de bulunmaktadır. Ziyaret yerinde bulunan gölde irili ufaklı birçok balık vardır. Yöre halkı tarafından bu balıkların gölün içinde kendiliğinden meydana geldiğine inanılmaktadır. Kaynak kişi, göl suyunun bir zamanlar Temmuz ayında kurduğunu, gölün içinde hiçbir balık kalmadığını fakat Ekim ayında yağmurun yağmasıyla birlikte balıkların tekrar çoğaldığını ifade etmektedir (KK-1).

(Fotoğraf-2: Yarımca Balıklı Göl Ziyaret Yeri)

Söz konusu ziyaret yerinin zaman oluştuğuna dair kesin bir tarih yoktur. Fakat yöre halkı buranın Urfa'daki Balıklı Göl ile aynı zamanda oluştuğunu belirtir (KK-1). Anlatıya göre; Hz. İbrahim ateşe atıldığında İbrahim'i yakan odunların bir parçası da Yarımca'daki bu göle düşmüştür. Bunun sonucunda gölde balıklar çoğalmaya başlamıştır. Bu bakımdan buradaki balıklar kutsal kabul edilmekle beraber söz konusu balıkları yiyenlerin de başlarına

¹ Söz konusu kutsal mekanlarda yapılan halk hekimliği uygulamaları için bkz. Avcı (2018).

bir musibet geldiği söylenmektedir (KK-2). Konuyla ilgili olarak yöre halkı şu anlatıyı aktarmaktadır: “Zamanında buraya bir asker gelmişti. Bu gölün içindeki balıkları görünce siz bunları neden yemiyorsunuz diye sordu. Biz ise bu balıkların kutsal olduğunu Urfa’daki balıklar gibi dokunulmaz olduğunu söyledik. Fakat o bizi dinlemedi, bir de alay etti. Bu kadar balık olur da yememek olur mu dedi. Biz ne yaptık, ne ettiyse bu komutana mani olmadık. Bu iki tane büyük balığı yakaladı eve götürdü. Evde bu balıkları oturmuş yemiş. Sonra bir haber duyduk ki komutan ölmüş, oduna dönüşmüş (KK2). Bahsi geçen anlatıdan dolayı saygı duyulup balıklarına dokunulmamaktadır.

3. Çıralık

Çıralık ziyareti, Gaziantep’in Yavuzeli ilçesine bağlı Sarılar köyünde bulunmaktadır. Bu ziyaret yerine ziyaretler her yıl Mayıs ayının ikinci haftası düzenlenmektedir. Söz konusu mekâna 2000’li yıllara kadar sadece Sarılar köyünde bulunan Dede Karkın Ocağı talipleri katıldığı bilinirken günümüzde ise Gaziantep Çepnilerinin birçoğu ziyaret etmektedir.

Çepni Alevilerinin ziyarete gittiği birçok kutsal mekânda bir dede veya baba gibi kutsal kişilerin mezarına rastlanırken Çıralık ziyaretinde kutsal bir kişiye ait mezar bulunmamaktadır. Çıralık konumu itibariyle Sarılar köyüne yaklaşık iki kilometre uzaklıkta bir tepelikte yer almaktadır. Onu diğer dağ ve ormandan ayıran özelliği dedelerin orada keramet göstermesi ve yöre halkı tarafından anlatılan anlatılarla kutsanmasıdır. Çıralık isminin kutsal mekâna ad olarak verilmesinde çeşitli anlatılar bulunmaktadır. Bu anlatıların birisinde Dede Karkın Dedelerinin, Sarılar’da bulunan taliplerinin yıllık görgülerini görmek için söz konusu mekâna geldikleri ve burada Çıralık alınması sebebiyle Çıralık² olarak adlandırıldığı bilinmektedir (Gültekin, 2014:78).

(Fotograf-3: Çıralık Ziyareti)

² Alevi inanç sisteminde dedelerin hizmet karşılığında aldığı Hakkullah ya da Hak lokması diye adlandırılan kavram yörede Çıralık olarak bilinmektedir.

4. Hacı Koreş Türbesi

Hacı Koreş Türbesi ve ziyaret yeri Gaziantep'in Yavuzeli ilçesine bağlı olan Bülbül köyü mevkiinde bulunmaktadır. Türbe ve ziyaret yeri yerleşim alanlarına uzak, geniş bir mezarlığın içinde yer almaktadır. Mezarlık içinde bulunan türbeyi, diğer mezarlardan ayırmak için türbenin etrafı duvarla örülmüştür. Türbenin bahçe giriş kapısından sonra Hacı Koreş'in makamı bulunmaktadır. Makamının bulunduğu türbenin giriş kapısı dar ve alçaktır. Türbenin ana yapısı yöreye özgü taşlarla inşa edilmiştir. Yaklaşık üç metre genişliğinde ve uzunluğunda kare biçiminde ana gövdeden oluşmaktadır. Ana gövdenin üzerinde kubbe bulunmaktadır. Türbenin içinde Hacı Koreş'in mezara vardır. Türbenin ana gövdesi beyaz kesme taş kubbesi ise yeşildir. Türbe giriş kapısının sol tarafında üç tane ocak bulunmaktadır (Korkmaz, 2021:199).

Geleneksel bir yapı arz eden türbe, zamanla tahrip olmuş, yöre halkı tahrip olan yerleri tekrar onarmaya çalışsa da geleneksel dokuyu bozmuştur.³ Yalçın ve Yılmaz, Hacı Koreş türbesi ile Seyyid Mahmut Hayrani türbesinin birbirine benzediğini belirtmekle birlikte yapılan düzenlemelerle türbenin otantik yapısının bozulduğunu ifade etmektedirler (Yalçın ve Yılmaz, 2017:105). Türbe çevresinde çeşitli mezarlar olmakla birlikte mezar taşları hâlâ özgün yapısını korumaktadır.

(Fotoğraf-4: Hacı Koreş Türbesi)

³ 2013'de yaptığımız alan araştırmasında gözlemlediğimiz Hacı Koreş ve Seydi Koreş türbeleri, 2017 yılında Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilerek farklı bir hüviyet kazanmıştır.

5. İbrahim Çelebi Türbesi

İbrahim Çelebi ziyareti Gaziantep'in Yavuzeli ilçesinin Göçmez (Milelis) köyü yakınında bulunmaktadır. İlçe merkezine 20 km uzaklıktadır. Türbe ve ziyaret yeri Rumkale yolu üzerinde olup Rumkale'ye giden yolun sol tarafına düşmektedir. Bu türbe içinde birçok mezar bulunmaktadır. Yer olarak bir höyüğün üzerine kurulmuştur. Türbeye İbrahim Çelebi dışında Karababa türbesi de denilmektedir. Karababa ismi oğlu Kara Ali'den gelmektedir. Fakat oraya ilk gömülen kişi İbrahim Çelebi olduğu için onun ismi verilmiştir (KK-3). Burada makamı olan kişiler İmam Musa Kazım Ocağı dedelerindedir.

(Fotoğraf-5: İbrahim Çelebi Türbesi)

Türbe çevresinde koyun kesim alanı ve bir ocak bulunmaktadır. Türbede tıglanan koyunlar söz konusu yerlerde pişirilerek ziyarete gelenlere lokma olarak sunulmaktadır. Söz konusu mekân, Mayıs ayının ikinci haftasında ziyaret edilmektedir.

6. İbrahim Sani Türbesi

Türbe yaklaşık 1500 m² genişliğinde bir tepe yamacına kuruludur. Türbe girişinde bir çınar ağacı bulunmaktadır. Eskiden bu çınar ağacının ortasının delik olduğunu ifade eden yöre halkı, tıpkı Hacı Bektaş'ta bulunan Delikli Taş'ta yapılan pratiklerin burada da uygulandığını ifade etmektedir. Sonraki zamanlarda söz konusu uygulama batıl olarak görüldüğü için çınar ağacının gövdesi dolgu ile doldurulmuştur. Çınar ağacından başka türbe avlusunda dut ve badem ağaçları yer almaktadır. Yöre halkı bu iki ağacı da kutsal ağaç olarak kabul etmektedir. İbrahim Sani'nin makamı bir mezarlık içinde bulunmaktadır. Zaman içinde türbe haline dönüştürülmüştür. Türbe yaklaşık 8 m² 'dir. Diğer türbelere kıyasla sadece ana gövdeden ibarettir.

(Fotoğraf-6: İbrahim Sani Türbesi)

Türbe ve ziyaret yeri Gaziantep ilinin İslâhiye ilçesinin 3 km batısında Çerçiler köyünde bulunmaktadır. Yöre halkı türbeyi İbrahim Sani, İbrahim Baba veya Bölükbaşı olarak adlandırmaktadır. Çerçiler köyü Sünni olup türbenin hizmetlerini Kabaklar köyünde bulunan Hacı Emirli Ocağı mensupları yapmaktadır (KK-4).

7. Kara Baba Ziyareti (Araban)

Gaziantep ilinin Araban ilçesine bağlı Karababa köyünde bulunmaktadır. Kara Baba ziyareti bir avlu içinde mezardan ibarettir. Yöre halkına göre Kara Baba vaktiyle köyde çobanlık yapmış. Gerek davranışları gerekse inancıyla halka örnek bir kişi olarak bilinirmiş. Vefatında sonra köyün içine defnedilmiş ve etrafı çevrilerek türbe yapılmıştır.

Günümüzde söz konusu ziyaret yerine mayın ayının ikinci haftasında Ağuichen Ocağı taliplerinin gittiği tespit edilmiştir. Türbe etrafında kurban, çerağ ve bez bağlama ritüelleri gerçekleştirilmektedir.

(Fotoğraf-7: Kara Baba Türbesi)

8. Kara Baba Ziyareti (Yavuzeli)

Gaziantep ilinin Yavuzeli ilçesine bağlı Kuzuyatağı köyünde bulunmaktadır. Ziyaret yeri köy meydanında olup bir mezarlık içinde yer almaktadır. Söz konusu mekâna zarar gelmesini önlemek için çevresi duvarla kapatılmıştır. Kara Baba olarak bilinen zat sahâbelerden birisi olduğu bilinmekle beraber kişiliği hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır.

Kara Baba Türbesi geleneksel türbe yapısı özelliğiyle karşımıza çıkmaktadır. Ana gövde ve bir kubbeden oluşmaktadır. Türbe içerisinde bir büyük bir küçük mezar bulunmaktadır. Yöre halkı bu mekâna mayıs ayının ikinci haftasında ziyaret gerçekleştirmektedir. Söz konusu ziyaret yerinde kurban kesilip ziyaretçiler tarafından çerağ uyandırılarak çeşitli dilekler dilenmektedir.

(Fotoğraf-8: Karababa Türbesi)

9. Kolu Açık Ziyareti

Gaziantep ilinin Araban ilçesine bağlı Başpınar köyünde bulunmaktadır. Yüksek bir tepede yer alan ziyaret yeri yörede Koluka olarak adlandırılmaktadır. Ziyaret yerinde Kolu Açık adında bir zatın mezarı bulunmaktadır. Tarihi kişiliği hakkında yöre halkının bilgisi bulunmamaktadır. Türbe etrafı 2000’li yılların başında geniş bir alana sahip olduğu ve burada çeşitli cemlerin yapıldığı ifade edilmektedir. Sonraki dönemlerde bu alana çeşitli mezarların yapılmasıyla birlikte bu alan ortadan kalmış mezarlık haline dönüşmüştür.

Anlatıya göre Kolu Açık’ın karşı dağda türbesi bulunan bir zat ile birbirlerine taş atarlarmış. Bu atılan taşların bir tanesi köyün içinde bulunmaktadır (KK-5). Söz konusu taş köy halkı tarafında çitlerle çevrilerek koruma altına alınmıştır.

(Fotoğraf-9 Kolu Açık Türbesi)

10. Köse Baba Ziyareti

Gaziantep ilinin Araban ilçesine bağlı Hasanoğlu köyünde bulunmaktadır. Yörede Dede Garkın Ocağı talipleri ikamet etmektedir. Köse Baba’nın kim olduğuna dair yöre halkının bilgisi bulunmamaktadır. Yaklaşık iki yüz yıldır söz konusu mekâna ziyarete gittiklerini belirtmektedir (KK-6). Köse Baba’nın makamı bir mezarlık içinde yer almaktadır. Türbe bir odadan oluşmaktadır çevresinde çeşitli mezarlar ve yaşlı ağaçlar bulunmaktadır.

Türbeye mayıs ayının ikinci haftasında ziyaret gerçekleştirilmektedir. Söz konusu mekânda kurban, bez bağlama ve çerağ uyandırma gibi ritüeller gerçekleştirilmektedir.

(Fotoğraf-10: Köse Baba Türbesi)

11. Kurban Baba Türbesi

Gaziantep ilinin Şahinbey ilçesi Kurban Baba mahallesinde bulunmaktadır. Kurban Baba, Hacı Bektaş Veli'nin müridi ve Hacı Bektaş Dergâhının kurbancısı olarak bilinmektedir. Hacı Bektaş Veli'nin vefatıyla birlikte Gaziantep'e yerleşmiş ve burada vefat etmiştir. Mezarının bulunduğu yer Kurban Baba tepesi olarak adlandırılmıştır. Söz konusu tepede Gaziantep'te bulunan Hacı Baba tepesinden sonra halk arasında çokça kaynaklarda zikredilen bir yerdir. Evliya Çelebi Gaziantep'in "Kıble tarafında Kurban Baba" türbesi olduğunu söylemektedir (Kahraman, 2011:385). Kurban Baba türbesinin olduğu yerde Kurban Baba zaviyesi de bulunmaktadır. Uzun yıllar boyunca zaviye olarak hizmet veren yer, 29 Safer 948/24 Haziran 1541 tarihli kayıta Kara Abdal Zaviyesine bağlı olduğu bilinmektedir. (Çakır, 2010:62). Kazâ-i Ayıntâb. (H.1284) eserinde Gaziantep'in kıble tarafında olan dağın tepesinde Kurban Baba'nın mezarı olduğu kayıtlara geçmektedir (Yıldırım, 2010:81).

(Fotoğraf-11: Kurban Baba Türbesi)

12. Küllü Kışla Ziyareti

Gaziantep ilinin Araban ilçesine bağlı Hasanoğlu köyünde bulunmaktadır. Yörede Dede Garkın Ocağı talipleri ikamet etmektedir. Küllü Kışla ziyaretinin ne zaman oluştuğuna dair yöre halkının bilgisi bulunmamaktadır. Köse Baba'nın Küllü Kışla mevkinde çerağ topladığı için yöre halkı bu mekânı kutsal olarak kabul etmiştir (KK-7). Söz konusu alanda herhangi bir türbe veya mezar bulunmamaktadır. Yöre halkı yıllık ziyaretini Köse Baba Türbesinde gerçekleştirmektedir. Bu ziyaret yerinde ise tavuk, horoz ve hindi gibi küçük baş hayvanlar kurban edilmektedir (KK-6).

(Fotoğraf-12: Küllü Kışla Ziyareti)

13. Musa Kazım Türbesi

İmam Musa Kazım Türbesi Gaziantep ili Şehitkâmil ilçesi Dülük köyünde yer almaktadır. Türbe, Dülük Camisi yüz metre ilerisinde köyün kuzey tarafında bir mağara içinde bulunmaktadır. Gaziantep Karadut Tekkesi şeyhlerinden Kazımlı ocağına mensup Seyyit Kazım adıyla bilinen zat yatmaktadır. Bu zat, Dülük Baba Zaviyesi zaviyedarlığına 1618 tarihinde atanmış ve orada vefat etmiştir.⁴ Dülük Baba Zaviyesi, Osmanlı döneminde Gaziantep'te bulunan önemli zaviyelerden bir tanesidir.

(Fotoğraf-13: Musa Kazım Türbesi)

14. Nesimi Türbesi

Seyyid İmameddin Nesimi'nin yaşamı hakkında Yunus Emre ve Karacaoğlan'da görüldüğü gibi birçok menkıbe bulunmaktadır (Oğuz, 2011; Oğuz, 2012). Nesimi'nin menkıbevi yaşamı gerçek yaşamının önüne geçtiği için Nesimi'nin hayatı hakkında kesin bir bilgi bulmak neredeyse imkânsızdır. Nesimi'nin doğum yeri olarak Tebriz, Bağdat, Nesim, Nissibin, Diyarbakır, Şiraz, Beyza, Halep, Kafkasya, Bakü, Şamahı, Şirvan gibi birçok şehir ismi zikredilmektedir. Doğumu gibi ölümünden sonra da Azerbaycan, Irak, İran, Suriye ve Anadolu coğrafyasında Nesimi'ye ait birçok türbe yer almaktadır. (Şihıyeva, 2009: 462; Şenödeyici, 2015:49).

Nesimi Türbesi birçok yöre de var olduğu gibi Gaziantep ilinin Şehitkamil ilçesine bağlı Aktoprak beldesinde de bulunmaktadır. Beldenin güney tarafında bulunan türbe yüksek bir tepenin üzerinde yer almaktadır. Nesimi'nin Gaziantep Şihcan dergâhında kaldığı ve belli bir süre burada yaşadığı kaynak kişiler ve yazılı kaynaklarda mevcuttur (Güzelbey, 1964:74).

⁴ Söz konusu bilgiler Dedelerin ellerinde bulunan berat ve icazetnamelerden elde edilmiştir.

(Fotoğraf-14: Nesimi Türbesi)

15. Seydi Koreş Türbesi

Seydi Koreş Türbesi, Gaziantep'in Yavuzeli ilçesine bağlı olan Düzce (Zırrar) köyü mevkiinde bulunmaktadır. Hacı Koreş Türbesi gibi yerleşim alanlarına uzak, geniş bir mezarlığın içinde yer almaktadır. Mezarlık içinde bulunan türbe diğer mezarlardan ayrılmak için yine Hacı Koreş Türbesinde olduğu gibi bir bahçe duvarı ile ayrılmıştır. Türbenin ana yapısı yaklaşık 8 m² olup girişi dar ve alçak bir kapıdan oluşmaktadır. Seydi Koreş'in makamı türbenin sol tarafındadır (Korkmaz, 2021:199).

(Fotoğraf-15: Seydi Koreş Türbesi)

16. Çelemi Ziyaret Yeri

Çelemi ziyaret yeri Gaziantep ili Yavuzeli ilçesine bağlı Sarılar köyü yakınında bulunmaktadır. Fırat nehrine yakın olan ziyaret, mağaradan ibarettir. Mağaranın ön tarafında yapay oluşturulmuş bir havuz bulunmakla beraber mağaranın giriş kapısı alçak olup yaklaşık bir buçuk metre uzunluğundadır. Bir giriş sonrasında içeride yaklaşık 8 metre uzunlukta 6 metre genişlikte büyük bir oda bulunmaktadır. Odadan sonra farklı yerlere açılan küçük dehlizler vardır. Bu uzun ince dehliz içerisinde sular akmaktadır. Çelemi ziyaretinin ne zaman başladığına dair yöre halkı bilgi sahibi değildir. Bu ziyaret yerini yöre halkı 2000’li yıllara kadar ziyaret etmiş fakat bölgeye baraj yapılmasıyla beraber söz konusu ziyaret sular altında kalarak mekân işlevini yitirmiştir.

17. Halil Baş Türbesi

Gaziantep ilinin Yavuzeli ilçesine bağlı Halilbaş köyünde bulunmaktadır⁵ Halilbaş köyü Gaziantep- Adıyaman yolu üzerinde olup Gaziantep’e yaklaşık 27 kilometre uzaklıktadır. Köy yörede bulunan diğer köylere göre küçük yaklaşık 10-12 haneden oluşmaktadır. Geçmiş dönemlerde eski yerleşim yeri olan köy zamanla boşalarak metruk bir hale gelmiştir. Halilbaş köyü 1960’lı yılların başında Musa Kazım Ocağı evlatları ve birkaç talibin köye yerleşmesiyle birlikte kurulmuştur. Köyde Keskin ve Göçmen soy ismine mensup aileler oturmaktadır.

18. Heyik Baba Türbesi

Gaziantep ilinin Yavuzeli ilçesine bağlı Sarılar köyünde yer almaktadır. Söz konusu mekân bir mezarlık içinde olup türbe haline getirilmiştir. Türbe küçük bir giriş kapısı, ana gövde ve kubbeden oluşmaktadır. Türbede makamı bulunan Heyik Baba hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır. Sarılar köyünde yaşayan kişiler, Çıralık ziyaret yerinden önce söz konusu mekânda çeşitli kurbanlar kestiği ve çerağ uyandırdığı bilinmektedir. Köylülerin Çıralık ziyaretine gitmesiyle birlikte bu türbede büyük baş hayvan yerine tavuk, horoz, hindi gibi küçükbaş hayvanlar kurban edilmektedir.

(Fotoğraf-18: Heyik Baba Türbesi)

⁵ Ziyaret yeri ile ilgili bilgiye alan araştırması sırasında bir bilgi bulunamadı. Bu nedenle bu ziyaret yeri hakkında bilgileri Cemil Cahit Güzelbey’in Gaziantep Evliyalari adlı eserin yararlanılarak oluşturulmuştur.

19. Karadut Tekkesi (Kazımıye, Çepni)

Gaziantep ilinin Şahinbey ilçesinde bulunmaktadır. Gaziantep Kalesinin güney tarafında yer alır. Tekke ve zaviyeler kapatılmadan önce tekke olarak hizmet veren yer daha sonra ziyaret yerine dönüşmüştür. Anlatısının unutulması ve ziyaretçi kitlesinin azalmasıyla birlikte eve dönüştürülmüştür. Karadut tekkesi İmam Musa Kazım Ocağına bağlı dedeler, söz konusu mekânda dini faaliyetlerini yürütüp Gaziantep'te birçok dede ve babanın yetişmesinde ve eğitim görmesinde önemli katkısı olmuştur. Gaziantep'li araştırmacı Mustafa Güzelhan (1966:93), Karadut tekkesini Kazımı mezhebine bağlı kişilerin yıllın belirli dönemlerinde ziyaret ederek burada tambur çaldığını ve dini ayinler düzenlediğini ve mekânda bulunan dut ağacının altının hiç boş kalmadığını belirtmektedir. Söz konusu Tekke çeşitli araştırmacılar tarafından kayıta geçirilmiş olsa da yapısı hakkında kesin bilgi verilmemiştir. Alan araştırmaları neticesinde tespit edilen tekke yaklaşık 5 metre uzun bir koridordan sonra avluya çıkmaktadır. Avlu içinde dut ağacı ve çerağ uyandırmak için mumluk ve şahsa ait bir ev bulunmaktadır. Söz konusu türbeye en son ziyaret kaynak kişilerden edinen bilgiye göre on yıl önce yapılmıştır.

20. Loğ Baba Türbesi

Loğ Baba Türbesi Gaziantep ilinin Şahinbey ilçesinde Kırkayak parkı civarında bulunmaktadır. Hacı Bektaş Veli'nin müritlerindedir. Güzelbey (1964:101) Harat Mehmet Ali Baba'dan aktardığı bilgilere göre asıl adı Sait olup Kurban Baba ve Aydın Baba gibi müşidinin vefatıyla birlikte Gaziantep'e gelip yerleşmiştir. Loğ Baba adının almasının sebebi Hacı Bektaş Dergâhında dam loğlarken müşidinin başına loğ atmasında dolayı bu adla zikredilmektedir. Güzelbey (1964:101), Ali Nadi Ünler'in özel kitaplığında mevcut el yazması hicri 1206 tarihli velayetnamenin 247-248 sayfalarıyla Abdülbaki Gölpınarlı'nın Manakıbı Hacı Bektaş-ı Veli eserinde Said Molla, Molla Sadettin adında Loğ Baba'nın menkıbevi kişiliğinden bahsetmektedir (Gölpınarlı, 1958:56-64). Loğ Baba'nın Gaziantep'te nasıl yaşadığı ve nerede yaşadığı hakkında kesin bilgi bulunmamakla beraber Loğ Baba'nın müşidinin ölümüyle birlikte Gaziantep'e geldiği ve Gaziantep'te hacca gidenlerin Loğ Baba ziyaretini ziyaret edip öyle gittiği bilinmektedir. Günümüzde böyle bir mekânın varlığı söz konusu değildir.

21. Mömelik Ziyareti

Gaziantep ilinin Yavuzeli ilçesine bağlı Kuzuyatağı köyünde bulunmaktadır. Mömelik ziyareti iki ulu ağaç ve bir mezardan müteşekkildir. Mömelik süt veren anlamında kullanılmaktadır. Yeni doğum yapıp sütü gelmeyen kadınların ziyaret etikleri bir mekân olarak bilinmektedir. Bu ziyaret 1970'li yıllara kadar ziyaret edilmekle beraber daha sonraki yıllarda söz konusu mekânın mülkü şahsa ait olduğu için ev yapılmış ve ziyaret yeri ortadan kalmıştır. Fakat halk hafızasında ziyaret yeri ile ilgili anlatılar mevcudiyetini korumaktadır.

SONUÇ

Gaziantep yöresinde bulunan Alevi Bektaşî inancına mensup toplulukların ziyaret ettiği birçok türbe ve ziyaret yeri tespit edilmiştir. Bu ziyaret yerlerinin çoğunluğu Alevi Bektaşî topluluklarının yaşadığı yerlerde bulunmaktadır. Gaziantep şehir merkezinde bulunan Bektaşî tekkelerinin ise tekke ve zaviyelerini kapanmasıyla birlikte türbeye çevrildiği görülmektedir.

Her ocağın farklı ziyaret yeri olmakla birlikte Hacı Koreş ve İbrahim Sani türbeleri Gaziantep'te bulunan Alevi inancına sahip toplulukların ortak ziyaret yeri olma konumundadır. Şehir merkezinde bulunan türbe ve ziyaretleri ise Sünni ve Alevi toplulukları tarafından ziyaret edilen ortak bir ziyaret olarak değerlendirilebilir.

Yukarıda söz edilen türbe ve ziyaret yerleri yılın her döneminde ziyaret edildiği gibi mayıs ayının ikinci haftasında yoğun olarak ziyaret edildiği tespit edilmiştir. Türbeler doğal olarak atalar kültürünün bir uzantısı olmakla birlikte tespit edilen türbelerde su, ateş, ocak, ağaç, dağ ve taş kültleri ekseninde çeşitli ritüel ve uygulama yapıldığı görülmüştür. Bazı türbelerin ise şehirleşme, mekânsal uzaklık, hitap edilen topluluk, anlatıların unutulması vb. gibi faktörler sebebiyle işlevini yitirdiğini, dolayısıyla bu türbelerin (dua ritüeli hariç) herhangi bir kültür merkezli ritüel ve uygulamaya sahip olmadığı görülmüştür.

Yöre insanı yaşantısı ve maneviyatı ile Allah katında makbul gördüğü inanç önderlerinin vefat ettiğinde bile hala hatırlanması için çeşitli mezarları türbe haline dönüştürmüştür. Söz konusu bu yerlerde çeşitli dua, niyaz, çerağ uyandırma, kurban kesme gibi çeşitli ritüellerle psikolojik açıdan kendilerini tedavi ederken türbede yatan ulu kişinin hürmeti aracılığıyla Allah'a şükürlerini ve dileklerini bildirmektedirler. Bu bakımdan türbe ve ziyaret yerleri toplumun hem psikolojik ihtiyaçlarını gideren hem de inançsal bağlılıklarını arttıran mekânlar olarak düşünülebilir.

KAYNAKLAR

Avcı, Cevdet. (2018) Gaziantep Barak Türkmenleri Halk Hekimliği Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme. *Asya Minor Studies*, c.6 s.11.

Gölpınarlı, Abdülbaki. (1958). *Manakıbı Hacı Bektaş-ı Veli*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Gültekin, Mustafa (2014). "Sarılar Köyü Çıralık Çepni Alevi Ziyareti ve Türk Ağaç Kültüne Bağlı Bazı İnanış ve Uygulamalar". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* s. 70.

Günay, Ünver. (2003). "Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15/2.

Güzelbey, Cemil Cahit. (1964). *Gaziantep Evliyalari*. Gaziantep: Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Broşür Yayınları, Güneş Matbaası.

Güzelhan, Mustafa. (1966). "Kazımı Tekyesi". *Gaziantep Kültür Dergisi*, c.9, s.1.

İbrahim Etem Çakır. (2010). *XVI. Yüzyılda Ayntâb Şehri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.

Kahraman, Seyit Ali. (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kandemir, M. Yaşar (2003). “Ziyaret”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: TDV Yayınları, 44.

Korkmaz, İskender. (2021). “Gaziantep Çepnilerinin Ziyaret Mekânları: Hacı Koreş ve Seydi Koreş Ziyaret Ritüeli ve Uygulamaları”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* s.98.

Öztürk, Levent. (2004). “Hz. Peygamber Döneminde Cenazeler ve Kabirler: Bakî’â Uçan Vücûd-i Câvidânîler”, *İstem*, c.2 s.4.

Şenödeyici, Özer. (2015). *Nesimi ve Hurufilik Kitabı*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Türkçe Sözlük (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yakar, Halil İbrahim. (2007). “Alevi-Bektaşî Geleneğinde Şiir Yazan Antepli Tekke Şairler”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi* s.42.

Yalçın, Alemdar; Yılmaz Hacı. (2017). *Koreşanlılar*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Yıldırım, Yıldray. (2010). *Halep Vilâyet Salnâmelerine Göre (1867-1908) Ayıntâb*, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

KAYNAK KİŞİLER

KK-1: Mehmet Solmaz, Yaş: 66, Derleme Tarihi: 19.05.2012, İlkokul mezunu, Yarımca/Yavuzeli

KK-2: Sema KAYA, Yaş:46, Derleme Tarihi,19.05.2012, İlkokul, Yarımca/Yavuzeli

KK-3: Abidin Dede, Yaş: 56, Derleme Tarihi: 20.12.2013. Üniversite Mezunu, Mühendis, Şahibey/Gaziantep

KK-4: Sadettin Gürler, Yaş: 66, Derleme Tarihi: 03.04.2021, Lise Mezunu, Dede, Gaziantep/Şahinbey

KK-5: Hüseyin Çelik, Yaş :44, Derleme Tarihi: 25.03.2021, Lise Mezunu, Gaziantep/Araban/ Karababa

KK-6: Ali Karasu, Yaş:47, Derleme Tarihi:11.12.2020, Lise Mezunu, Gaziantep/Araban/Hasanoğlu Köyü.

KK-7: Mamo Altunbaş, Yaş: 88, Derleme Tarihi:11.12.2020, Okuma Yazma Biliyor, Gaziantep/Araban
